

کتابخانه‌های کلاسی

فرصتی برای ترویج کتاب‌خوانی

دکتر نیره شاه‌محمدی

اهمیت کتابخانه کلاسی

بهترین نقشی که معلم در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند داشته باشد این است که آن‌ها را به کتاب‌خوانی حرفه‌ای تبدیل کند و این کار با ایجاد یک کتابخانه کلاسی کاربردی می‌تواند انجام پذیرد. کتابخانه کلاسی به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد که آنچه را دوست دارند بخوانند، در دسترس داشته باشند. یک کتابخانه با قفسه‌بندی خوب و دسته‌بندی مناسب به دانش‌آموزان نشان می‌دهد که کتاب‌ها هم به اندازه درس اهمیت دارند.

یک کتابخانه کلاسی گوشه‌ای دنج از کلاس است که بچه‌ها برای کتاب‌خواندن در جایی خلوت به سراغش می‌روند اما این

یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین اهداف آموزش و پرورش در نظام جمهوری اسلامی ایران، رشد و شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های دانش‌آموزان است و این امر مهم میسر نمی‌گردد، مگر اینکه کتابخانه‌های آموزشی در کلیه مدارس توسعه بیشتری بیابند. در جامعه امروز، کتاب و کتابخوانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و اساساً رشد فرهنگی هر جامعه، به میزان کتاب‌خوانان آن جامعه بستگی دارد. به بیان دیگر، قومی می‌تواند مدعی باشد که از یک فرهنگ متعالی و پویا برخوردار است که فرهنگ کتاب‌خوانی در زیرساخت آن ریشه دوانیده باشد. در این میان، جذب دانش‌آموزان مدرسه به کتابخانه و تشویق آن‌ها به مطالعه یکی از مهم‌ترین اقدامات در جهت افزایش سطح مطالعه جامعه است.

در این راستا مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «در جامعه باید سنت کتاب‌خوانی رواج پیدا کند. یکی از بدترین و پرخسارت‌ترین تنبلی‌ها، تنبلی در خواندن کتاب است. هر چه هم انسان به این تنبلی میدان بدهد، بیشتر می‌شود. کتاب‌خوانی باید در جامعه ترویج شود و این کار بر عهده همه دستگاه‌هایی است که در این زمینه مسئول‌اند؛ از مدارس ابتدایی - که برنامه‌هایی باید باشد که کودکان ما را از اوان کودکی به خواندن کتاب عادت بدهد؛ خواندن با تدبیر، خواندن با تحقیق و تأمل، تا دستگاه‌های ارتباط جمعی، تا صدا و سیما، تا وسایل تبلیغاتی گوناگون» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰). برای ایجاد کتابخانه در مدارس، باید به فکر راهکارهای مناسب بود و با بهره‌وری از امکانات و شرایط موجود بیشترین استفاده را از ترویج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی و علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به کتاب برد. بنابراین، برای تحقق این امر مهم، طرح تشکیل «کتابخانه کلاسی» جهت اجرا در مدارس ارائه شده است.

کتابخانه کلاسی به کتابخانه‌ای گفته می‌شود که برای ارتقاء سطح علمی، فرهنگی و تربیتی دانش‌آموزان، در داخل هر کلاس تشکیل می‌گردد تا همه دانش‌آموزان بتوانند به‌طور هماهنگ، راحت‌تر و بهتر با همکاری معلم کلاس مربوطه، کتاب‌های موردنیاز خود را تهیه و مطالعه نمایند (سایت رشد).

فقط بخش کوچکی از ماجراست و چیزهای مهم دیگری نیز وجود دارد. کتابخانه کلاسی با طراحی مناسب، امکان کتاب خواندن در داخل یا بیرون از مدرسه را برای دانش آموزان فراهم می کند، به دانش آموزان کمک می کند تا یاد بگیرند چطور خواندن مناسبی را پیدا کنند، فضای کتاب خواندن به صورت مستقل را برای دانش آموزان فراهم می سازد و در عین حال فضایی ایجاد می کند که آن‌ها بتوانند درباره کتاب‌ها با هم بحث و گفت‌وگو کنند. این فضا باید امکان یادگیری در داخل و بیرون از کلاس را

فراهم کند. کتابخانه باید شامل کتاب‌های داستان و غیرداستانی با سطح دشواری متفاوت باشد. باید علاقه‌مندی‌ها و توانایی‌های گوناگون دانش آموزان را پوشش دهد. دانش آموزان باید بتوانند کتاب‌ها را به امانت بگیرند و با خود به خانه ببرند. کتابخانه کلاسی جایی است که دانش آموزان می توانند در آن درباره کتاب‌ها بیاموزند. آن‌ها می توانند انواع مختلف خواندنی‌ها مثل کتاب، روزنامه، کمیک‌ها، مجله‌ها و چیزهای دیگر را در فضای امن و کوچک آن تجربه کنند. با استفاده از کتابخانه کلاسی می توان به دانش آموزان یاد داد که چطور کتاب انتخاب کنند و چطور از کتاب مراقبت نمایند. کتابخانه کلاسی باعث یادگیری کودکان درباره ادبیات می شود. از دیگر کاربردهای کتابخانه کلاسی، فراهم کردن

فرصتی برای مستقل و تنهایی کتاب خواندن دانش آموزان است. کتابخانه کلاسی منبعی برای تأمین خواندنی‌های جالب هر روزه بچه‌ها به حساب می آید.

اهداف کتابخانه کلاسی

این کتابخانه اهداف زیر را دنبال می کند:

● توسعه و ترویج فرهنگ کتاب و کتاب خوانی در میان دانش آموزان؛

● ایجاد انگیزه بیشتر برای مطالعه در دانش آموزان با روش‌های صحیح و علمی زیر نظر معلم مربوطه؛

● آشنایی بیشتر دانش آموزان با کتب غیردرسی، به ویژه کتاب‌های فرهنگی، عملی و تربیتی؛

● ایجاد روحیه عادت به مطالعه و انس و الفت بیشتر دانش آموزان با کتاب و کتاب خوانی؛

● مشارکت مستقیم معلمان در فعالیت‌های کتاب و کتابخانه؛

● استفاده از روش «دیداری» برای آشنایی بیشتر و مطلوب‌تر دانش آموزان با کتاب‌های غیردرسی؛

● تشویق دانش آموزان به خلاصه‌نویسی کتاب‌های کتابخانه کلاسی و ارائه آن به هم‌کلاسی‌های خود زیر نظر معلم مربوطه؛

● در دسترس بودن کتاب‌ها و برانگیختن شوق و انگیزه هر چه بیشتر دانش آموزان به مطالعه؛

● معرفی «کتاب نمونه» با عنوان «کتاب هفته» توسط معلم کلاس یا دانش آموزان؛

● ایجاد زمینه‌های مناسب‌تری در راستای توسعه و تجهیز بهتر کتابخانه‌های مرکزی مدارس.

فواید کتابخانه کلاسی

● به صرف هزینه زیادی نیاز ندارد و تا حدی، مشکل کمبود فضای مناسب برای کتابخانه را حل می کند.

● در همه ساعات کار مدرسه دسترسی به آن ممکن است.

● امانت گرفتن و پس دادن کتاب، ساده است و وقت زیادی نمی گیرد.

● کودکان، هر روز با دیدن کمد کتابخانه، نسبت به مطالعه ترغیب می شوند.

● هر کودک می تواند تعداد زیادی کتاب را در طول سال بخواند و امکان دست‌به‌دست شدن کتاب‌ها بین دانش آموزان کلاس وجود دارد.

● امکان جلب همکاری و مشارکت دانش آموزان و اولیاء آن‌ها در راه‌اندازی کتابخانه و اهدای کتاب‌های مناسب به کتابخانه بیشتر است.

● مجموعه‌ای از کتاب‌های کمک آموزشی در دسترس معلم

کتابخانه باید شامل کتاب‌های داستان و غیرداستانی با سطح دشواری متفاوت باشد. باید علاقه‌مندی‌های گوناگون دانش آموزان را پوشش دهد. دانش آموزان باید بتوانند کتاب‌ها را به امانت بگیرند و با خود به خانه ببرند. کتابخانه کلاسی جایی است که دانش آموزان می توانند در آن درباره کتاب‌ها بیاموزند. آن‌ها می توانند انواع مختلف خواندنی‌ها مثل کتاب، روزنامه، کمیک‌ها، مجله‌ها و چیزهای دیگر را در فضای امن و کوچک آن تجربه کنند. با استفاده از کتابخانه کلاسی می توان به دانش آموزان یاد داد که چطور کتاب انتخاب کنند و چطور از کتاب مراقبت نمایند. کتابخانه کلاسی باعث یادگیری کودکان درباره ادبیات می شود. از دیگر کاربردهای کتابخانه کلاسی، فراهم کردن

است و او می‌تواند هنگام تدریس، از آن‌ها استفاده کند.

- با واگذاری کار کتابخانه به دانش‌آموزان، حس مسئولیت در آن‌ها تقویت می‌شود.

نحوه راه‌اندازی کتابخانه کلاسی

نخستین کار برای راه‌انداختن کتابخانه کلاسی این است که کتاب‌های خیلی زیادی جمع‌آوری شود. برای این کار می‌توان از دانش‌آموزان یا اولیاء آن‌ها خواست که کتاب به مدرسه هدیه کنند یا به حراجی‌های کتاب یا کتاب‌فروشی‌های دست دوم مراجعه نمایند. دقت شود که یکی از عوامل مهم جذب دانش‌آموزان به کتاب‌خوانی، تأمین و تهیه کتاب خوب و فراخور سن مخاطب است. کتاب خوب نه تنها در جلب توجه مخاطب به کتاب تأثیر دارد بلکه او را در مسیر یک فرهنگ بزرگ قرار می‌دهد. هر چه کتابی که در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد غنای بیشتری داشته باشد و نیز متناسب با سن و سال او باشد، او را در رسیدن به اهدافش بیشتر کمک می‌کند. اگر دانش‌آموزان ما چند بار کتابی را بخواند که راضی‌اش نمی‌کند، شاید دیگر به سراغ کتاب نرود.

شیوه‌های ترغیب دانش‌آموزان به استفاده از کتابخانه کلاسی

- معلم در مناسبت‌های تاریخی یا مذهبی، دانش‌آموزان را به کتاب‌هایی ارجاع دهد که حاوی اطلاعات بیشتر، درباره وقایع و مسائل آن مناسبت خاص هستند یا بچه‌ها را از چند روز قبل تشویق کند که با مراجعه به منابعی که معرفی می‌کند، شعر یا نمایشنامه یا مقاله‌ای برای آن مناسبت‌ها تهیه کنند و آن را در حضور بچه‌ها اجرا کنند یا بخوانند.

- با توجه به اوقات فراغت دانش‌آموزان، معلمان می‌توانند فهرستی از کتاب‌های مناسب و جالب توجه کتابخانه را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند تا آن‌ها را امانت بگیرند و مطالعه کنند.

- به تصویر کشیدن یک صحنه یا شخصیت موردعلاقه از یک داستان به شکل جدی یا کاریکاتورگونه که باید به وسیله دانش‌آموزان صورت گیرد، می‌تواند به‌عنوان تکلیف کلاس نقاشی یا به‌صورت داوطلبانه، یا مسابقه و مانند آن باشد. بهترین تصویرهای ارائه شده را می‌توان در نمایشگاه‌های کتابی که در مدرسه یا «ناحیه» و یا در کتابخانه کلاس یا مدرسه، برگزار می‌شود نصب کرد.

- اعضای فعال کتابخانه کلاس در هر هفته شناسایی شوند و در یکی از روزهای هفته در حضور سایر دانش‌آموزان تشویق کردند و یا نام آن‌ها در تابلوی کتابخانه نصب شود. این امر

انگیزه زیادی برای مطالعه در دیگر دانش‌آموزان ایجاد می‌کند.

- از مسابقه کتاب‌خوانی می‌توان به‌عنوان وسیله‌ای مؤثر برای ایجاد رغبت بیشتر و عادت به مطالعه در کودکان و نوجوانان استفاده کرد و تعداد زیادی کتاب را روانه خانه‌ها نمود. انتخاب کتاب‌های مفید و جذاب و تهیه جایزه‌های مناسب بر انگیزه دانش‌آموزان برای شرکت در این مسابقه‌ها می‌افزاید.

- اهدای کتاب به دانش‌آموزان به‌عنوان جایزه گامی است در جهت علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به مطالعه، البته لازم است در انتخاب کتاب با توجه به نیازهای سنی و روحی دانش‌آموزان دقت لازم به عمل آید.

- اگر معلم بخواهد بین مطالعه، کتاب‌خوانی و تکلیف شب پیوند مناسبی برقرار کند، باید از دانش‌آموزان بخواهد که هر هفته دست کم یک یا دو جلد کتاب غیردرسی متناسب با سن خود به‌عنوان تکلیف بخوانند و در حد توانایی‌شان خلاصه آن‌ها را در دفتر خویش یادداشت کنند. البته بهتر است هیچ‌گونه اجباری در کار نباشد تا باعث دل‌زدگی دانش‌آموزان از کتاب نشود.

- برای آشنایی دانش‌آموزان با کتاب و چگونگی تهیه آن می‌توان در دوره ابتدایی آنان را به نوشتن کتاب تشویق کرد. برای این کار، دانش‌آموز مجموعه‌ای از تصاویر را جمع‌آوری می‌کند و با توجه به آن‌ها داستانی می‌نویسد یا داستانی می‌نویسد و تصویرهایی برای آن نقاشی می‌کند. معلم می‌تواند دانش‌آموزان را راهنمایی کند تا نوشته‌های خود را به‌صورت کتاب درآورد و آن‌ها را در کتابخانه کلاس جمع‌آوری کند و به نمایش بگذارد.

- درس انشا یکی از پایه‌های تفکر و خلاقیت در دانش‌آموز است. معلم می‌تواند با ارائه موضوعاتی متنوع و خلاق هم به پرورش قوه تفکر و رشد خلاقیت کودک کمک کند و هم او را به مطالعه و کتاب‌خوانی علاقه‌مند سازد.

- یکی از روش‌های دیگری که در جلب توجه دانش‌آموزان مؤثر است، درست کردن کتاب‌های دیواری برای آن‌هاست. این کار را می‌توان براساس کتاب‌های ژاپنی و اروپایی انجام داد که تهیه آن‌ها در قرن‌های ۱۶ تا ۱۹ معمول بوده است و به کتاب‌های دیواری شهرت داشته‌اند. درست کردن این کتاب‌ها، تقریباً شبیه نشریه دیواری است؛ بدین ترتیب که داستان جذابی را به قسمت‌های مختلف تقسیم می‌کنند. سپس، آن را همراه با تصویر روی مقوا یا کاغذهای بزرگ می‌نویسند و در جای مناسبی نصب می‌کنند تا دانش‌آموزان بتوانند به راحتی آن را بخوانند. همچنین می‌توان یک داستان را به چند بخش تقسیم کرد و هر بخش آن را در یک هفته به دیوار نصب نمود.

کاربردهای کتابخانه کلاسی، فراهم کردن فرصتی برای مستقل و تنهایی کتاب خواندن دانش‌آموزان است. کتابخانه کلاسی منبعی برای تأمین خواندنی‌های جالب هر روزه بچه‌ها به حساب می‌آید

حیوانات عروسکی خود کتاب می‌خوانند، به‌طور چشمگیری بیشتر از کودکانی است که این کار را انجام دهند.

در ایالات متحده نیز شیوه‌های مختلفی برای علاقه‌مند کردن کودکان به کتابخوانی وجود دارد که از آن جمله می‌توان به تأکید بر دست‌کم ۲۰ دقیقه مطالعه در روز در زمینه‌های غیردرسی در دوران دبستان و برپایی کلاس‌های رایگان کتابخوانی روزانه برای کودکان ۶ ماه به بالا اشاره کرد. در این کلاس‌ها، از روی کتاب‌های برعکس و کم‌نوشته برای بچه‌ها می‌خوانند و بعد با بچه‌ها همراه با سرودخوانی، بازی می‌کنند.

در هلند کتابخانه‌های عمومی برای علاقه‌مند کردن کودکان به مطالعه خدماتی ارائه می‌کنند. برای مثال، می‌توان به برنامه شروع کتاب اشاره کرد. هدف از این برنامه، ایجاد همکاری انگیزشی نزد والدین کودکان زیر یک سال در زمینه کتاب و کتابخوانی و تشویق آن‌ها به حضور فعالانه در کتابخانه‌های عمومی محلی است. آغاز کتابخوانی برای کودک در سنین بسیار پایین، مزایای بسیاری برای کل زندگی آن‌ها دارد. والدین کودکان تازه متولد شده، در خلال مراجعه‌های الزامی خود به مراکز مراقبت از کودک در هلند، یک دعوت‌نامه حضور در کتابخانه دریافت می‌کنند. در نخستین مراجعه به کتابخانه‌ها، به آن‌ها یک چمدان کوچک حاوی کتاب، لوح فشرده حاوی فیلمی از الگوهای رفتاری درباره کتابخوانی برای کودک و نحوه بازی با او و همچنین اطلاعاتی درباره دیگر خدمات کتابخانه می‌دهند. همچنین، برای پشتیبانی از مدارس که رتبه آن‌ها در سطح سواد دانش‌آموزان پایین است، یک بسته خدماتی به آن‌ها ارائه می‌شود و کتابخانه‌هایی جهت ارائه خدمات به چنین مدرسی موظف می‌گردند. کتابخانه‌های مذکور در این مدارس شعبه‌هایی را تأسیس می‌کنند. یک کتابدار در این کتابخانه‌ها حضور می‌یابد و مجموعه کتاب‌های کتابخانه جذابیت و قدرت ارائه بالایی خواهند داشت. در این برنامه، کتابخوانی مورد ترویج و تشویق قرار می‌گیرد. همچنین، روند ثبت‌نام و عضویت، تعداد مراجعات و به امانت گرفتن کتاب‌ها از سوی دانش‌آموزان بررسی و نظارت می‌شود.

* پی‌نوشت‌ها

1. Rinteln

2. Book start

* منابع

سایت شبکه رشد به نشانی www.roshd.ir

بی‌نام. (۱۳۹۶). مدل‌های ترویج کتابخوانی در دنیا. روزنامه دنیای اقتصاد.

شماره ۴۱۶۴. بازیابی درنشانی

<http://www.donya-e-eqtasad.com/fa/tiny/news-3297338>

● برگزاری جلسه‌های نقد و بررسی کتاب‌های کودکان و نوجوانان یکی از راه‌های ایجاد انگیزه نسبت به مطالعه بعضی از کتاب‌هاست. به علاوه، این کار باعث افزایش آگاهی دانش‌آموزان در مورد چگونگی انتخاب کتاب‌های مناسب خواهد شد. دانش‌آموزی که در این گونه جلسه‌ها شرکت می‌کند، کتاب‌ها را با دقت و حساسیت بیشتری می‌خواند و درمی‌یابد که نباید صرفاً مسحور هر نوشته‌ای شود که می‌خواند. نقد و بررسی کتاب‌ها به بچه‌ها دید انتقادی می‌دهد و باعث می‌شود که با خواندن هر کتابی بی‌دلیل صاحب عقیده‌ای نشوند یا تغییر عقیده ندهند. همچنین سلیقه آنان را در انتخاب کتاب بهتر می‌کنند و مانع آن می‌شود که هر کتابی را بخوانند. برای ارتقاء کیفیت چنین جلسه‌هایی می‌توان از نویسندگان و افراد صاحب‌نظر دعوت کرد تا کتاب‌ها را نقد و بررسی کنند. در صورتی که در بعضی مناطق امکان حضور افراد صاحب‌نظر نباشد، معلمان و مربیان علاقه‌مند می‌توانند با مطالعه قبلی این کار را انجام دهند.

نقد و بررسی کتاب‌ها به بچه‌ها دید انتقادی می‌دهد و باعث می‌شود که با خواندن هر کتابی بی‌دلیل صاحب عقیده‌ای نشوند یا تغییر عقیده ندهند

روش‌های ترغیب کودکان به کتابخوانی در سایر کشورها

از سپتامبر سال ۲۰۰۹، کتابخانه عمومی شهر رینتلن^۱ در آلمان با همکاری مدارس، به‌طور منظم برنامه‌های گوناگونی برای ترویج مطالعه و کتابخوانی در بین دانش‌آموزان برگزار می‌کند. در این کتابخانه عمومی با همکاری شهروندان کتابخوان، هر پنجشنبه برنامه داستان‌خوانی و قصه‌گویی برای دانش‌آموزان برپا می‌شود. کتابخانه برای کتابخوانان داوطلب نیز به‌طور منظم همایش‌های آموزشی برگزار می‌کند، تا

آن‌ها با روش‌های نوین بلندخوانی آشنا شوند. هدف از برگزاری این برنامه‌ها نه تنها آشنایی دانش‌آموزان با کتاب، بلکه ایجاد ارتباط با آن‌ها و حفظ این علاقه و ارتباط در آینده است. به این سبب، در پایان هر فصل کتاب و هر داستان، با دانش‌آموزان درباره آن گفت‌وگو می‌شود. هر کودک کارتی دریافت می‌کند، که در پایان هر برنامه مهری به آن می‌خورد. هر دانش‌آموزی که در شش برنامه کتابخوانی شرکت کند، هدیه کوچکی نیز دریافت می‌کند. بسیاری از والدین به‌ویژه در ایام تعطیل و روزهای عید از این ساعت‌های کتابخوانی استفاده می‌کنند تا در شهر خرید کنند یا به کارهای دیگر خود برسند.

در ژاپن برای علاقه‌مند کردن کودکان به مطالعه، برنامه‌ای به‌عنوان جشن کتاب توسط مؤسسه فناوری اوساکا طراحی و ارائه شده است. در این طرح، برای کودکان پیش‌دبستانی یک مهمانی شبانه ترتیب داده شده است. در این مهمانی، کودکان برای عروسک‌های پارچه‌ای که در اختیارشان قرار می‌گیرد، کتاب می‌خوانند. نتایج نشان می‌دهد تعداد کودکانی که برای